

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Apie žaltvyksles ir amžiną Klaipėdą

2012-04-11

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Apie kūrybą ir save

AUTORIUS: Romas Daugirdas

DATA: 2012-04

Apie žaltvyksles ir amžiną Klaipėdą

Romas Daugirdas

- Gimei ir pirmus devyniolika metų praleidai Klaipėdoje. Tai - Tavo tėviškė. Kaip ši miestą jauti savyje? Kaip jis persmelkė Tavo kūrybos užuomazgas? Juk ryškesnių marinistinių motyvų kūryboje lyg ir nepastebėjau.

- Mano tėvai, iki man gimstant, į Klaipėdą buvo atsikraustę ne taip jau seniai, o kilę jie nuo Gargždų pusės - tėvas iš Genaičių kaimo, motina - iš Kvietinių. Ir tas netaisyklingas, nedidukas Gargždų-Genaičių-Kvietinių trikampis, kurio kiekviena kraštinė siekia apie dešimt kilometrų, man iki šiol labai svarbus. Ten Minija, ten senosios Gargždų kapinaitės, kur ilsisi tėvas ir beveik visa jo ir mamos giminė, ten netoli Pikteikiai ir Kretinga, kur rezidavo ir tebereziduoja svarbios, stiprios ir balsingos tetos su pusbroliais ir pusseserėmis, ten vaikystės vasaros su visais švelnaus darbinio auklėjimo ir nerūpestingo būvio atributais.

Klaipėda visada buvo lyg ir šalia. Visada lyg ir norėjosi iš jos ištrūkti. O ištrūkus - sugrįžti. Kažkur kažkada rašiau, kad „esu žemaitis išėivis, gyvenantis sostinėje“. Taip ir yra. Klaipėdiečiu jaučiuosi Vilniuje, o Klaipėdoje, deja, atvirksčiai. Toks dvigubas, įtrūkęs mano geografinio identiteto pavidalas.

Važiuojant iš Vilniaus į Klaipėdą maždaug apie Kryžkalnį kūnu pajuntu, kad „įkrentu“ į savo teritoriją, savo žemes. Ir sutemsta ten vėliau, ir žolė ten sukalbamesnė, ir horizontas ten tiesesnis, ir paukštelių giesmės ten kažin kokios žmoniškesnės, ir žydu, lenkų, rusų, baltarusių ten mažiau, tarytum ir žodžiai ten labiau atitinka savo reikšmes. Nors ilgainiui su beužplūstančiais ilgesiais išmoksti tvarkytis. Jei pernelyg ima tvinti, pūstis, bruzdėti - nusuki jiems galvas - ir viskas.

Jūros artumo vaikystėj nesuvokiau. Ji buvo kasdieninio buvimo apyvokos dalis - kaip šaukštas, šakutė, puodelis (galbūt todėl man iki šiol baisiai juokinga maudytis ežere). Jau daug vėliau, išvažiavęs iš Klaipėdos, gana ilgą laiką niekaip negalėjau suprasti, ko

man taip trūksta. Kai pagaliau lyg ir supratau – niekaip negalėjau atsistebėti, kad gali trūkti taip labai labai. Šiuo požiūriu esu užkietėjęs marinistas.

O dėl kūrybos – tai pasakyčiau taip: mano paauglystės laikais Klaipėdoje savo posmuose „purslais ir bangomis“ kaip reikiant taškėsi tuo metu „vedantieji“ miesto poetai – Jonas Kantautas ir ypač Vytautas Brencius. Jie buvo jūreiviai, bocmanai, šturmanai, kapitonai, okeanologai, žuvų gaudymo brigadų meistrai. Pridėkim dar klaipėdiečių Aivazovskį – anuomet pirmąjį miesto dailininką Edvardą Malinauską. Ši trijulė, savo rankose turėdama sklaidos monopolį, diktavo, transliavo jūrinio peizažo „madas“, ir net sunku pasakyti kodėl, bet visam laikui atkratė, atgrasė nuo pagundų įgriūti, įbristi į „fotografinį-pornografinį“ marinizmą.

Labiau pavykusiame tekste jūra visada ošia. Šalia. Autonomiškoje savo amžinybėje. Nesvarbu apie ką berašytum. Ir tiesioginiu būdu galynėtis su ja nėra jokios prasmės. Geriau jau sėst ant dviračio ir neskubant minti pakrante iš Smiltynės į Juodkrantę. Su pasisėdėjimais ir pagulinėjimais ten, kur nieko aplinkui nėra. Tik virvės, debesys, rąstigaliai, seni nublukę ir suklypę sveikuolių ir skenduolių batai, surūdijusios skardos ir viny, gyvūnų ir žmonių kaulai, juodo ažuolo lentgaliai, pavargę plūdurai, iš kurių klaipėdietis aktorius ir režisierius Benas Šarka konstruoja savo objektus – *pentaklius* – t. y. dvasių gaudytojus. Vis agituoju, kad surengtų parodą. Nors turbūt nesurengs. Nes vargo, esą, per daug. O, kita vertus, kam to reikia. Bet *pentaklius* ir Šarką aš mėgstu.

- Ar galima kalbėti apie Klaipėdos poetinę mokyklą? Ar išvelgi kokių sąsajų tarp neabejotinai įdomių poetų – Edmondo Kelmicko, Vytauto Rubavičiaus, Rolando Mosėno, Gintaro Grajausko – ir, aišku, savo kūrybos?

- Tavo išvardytieji – labai skirtingi, bet labai geri poetai. Tai, ko gero, pagrindinė sąsaja. Dar vienas bendrumas, kad, išskyrus G. Grajauską, trys Tavo paminėtieji beveik neberašo. Arba nesispausdina.

E. Kelmickas tyli nuo 1997-ųjų po „Žiemos parafonijos“; V. Rubavičius su „Pilkosiomis eilėmis“ stabtelėjo 1998-aisiais, bet tašką ar galbūt daugtaškį prieš kitą etapą padėjo prieš keletą metų išleidęs eilėraščių parinktine „Verstas“; R. Mosėnas jau ketvirtį amžiaus dirba su visai kitokia klientūra – t. y. anapus, ten reflektuoja, ko gero, visiškai kitokius peizažus.

Visus šiuos poetus (ir Grajauską, be abejo) skaičiau. Ir skaičiau atidžiai. Ir kai ko jiems anuomet labai pavydėjau, ir tuo pat metu intuityviai mokiausi, kaip nenoriu rašyti. Atrodytų, paradoksas – bet net iš labai gero ar mėgstamo poeto galima, o kartais net būtina, pasimokyti, kaip nereikia rašyti.

Kalbant apie įtakas – tai Kelmickas būtų artimesnis (kažkada jo „Smėlį ant slenksčio“ buvau gerokai suskaitęs, „nučiupinėjęs“, na, o jau minėtoje „Žiemos parafonijoje“ ilgesingos mirštančio sudužusių pasaulio melodijos buvo išgiedotos neprilygstamai ir, beje, tai buvo padaryta kraštiniuose registruose, skambėjo!..), bet Rubavičiaus *metalinis kalbos spengsmas* – taip pat priimtinas, kaip ir Grajausko sugebėjimas su švelnia šypsenėle švariai, nepriekaištingai, žaidybiškai viską *numuilit*.

Poetinės mokyklos – sąlygiškas reikalas. Na, prieš keletą metų Klaipėdoje lyg ir susiformavo Mindaugo Valiuo, Rimanto Kmitos ir G. Grajausko branduoliukas. Bent

kiek apčiuopiamesnei poetinei mokyklai susiformuoti būtina, vaizdžiai tariant, aristoteliškoji triada – vietos, veiksmo ir laiko vienovė. Tada gal ir išeina kažkoks bendras, lokalus, nors ne visada logiškas judesys. Galbūt net su įmanomu tęsiniu. Nors ilgainiui branduolys, žiūrėk, ima ir aptirpsta, pasikeičia jungiamasis emocinis laikotarpio audinys, sesuo butis įneša drumzlinas savo korekcijas, atsiveria neišvengiamos biografinės duobės ar lūžiai, ir lieka neaiškūs, raišuojantys netesėjimai, lyg ir kažin kokia kaltė, sunkiai įvardijami įsipareigojimai efemeriskai „poetinei mokyklai“, kurios sąvoką kartais visai įmanu travestuoti iki „chebros“ apibrėžimo.

Kol būnasi kartu – reikia būti, ir pasinaudoti proga nuveikti kažką įdomaus ir prasmingo, nes vienu metu konkrečioje erdvėje kurianti, aktyviai komunikuojanti ir pramogaujanti žmonių grupė įgyja nemenką smogiamąją jėgą, kuri, beje, vėliau labai keistais pavidalais atsigręžia prieš juos pačius. Bet nieko – galima išverti. O šiaip viskas netvaru: sąsajos, aristoteliai, mokyklos – žaltvykslės tai. Amžina tik Klaipėda. Su amžinai pražiotais neužšalancio uosto nasrais.

– Baigėi ne tik Klaipėdos Stasio Šimkaus aukštesniąją muzikos mokyklą (dabar konservatorija), bet ir penkerius metus studijavai kompoziciją Lietuvos konservatorijoje (dabar Lietuvos muzikos ir teatro akademija). Kodėl netapai kompozitorium? Kaip kompozicijos studijos paveikė eilėraščių kūrimo architektoniką?

– Nelengvas klausimas. Su muzika savo gyvenime draugavau (įskaitant ir po studijų Lietuvos konservatorijoje privalomą trejų metų atidirbinėjimą Klaipėdos Eduardo Balsio meno mokykloje) devyniolika metų. Atrodė viskas labai aišku – duomenys puikūs, lipimas į kalniuką (septyneri metai muzikos mokykloje, ketveri – šimkalkėje, penkeri – konservatorijoje) logiškas, neišvengiamas ir sklandus. Iki maždaug dvidešimt vienerių dvidešimt dvejų metų nebuvau net suabejojęs, ką gyvenime toliau darysiu.

Stodamas į konservatoriją netgi turėjau galimybę rinktis. Mat paskutiniame šimkalkės kurse ėmiau ir uždainavau. Ir buvo autoritetingai konstatuota, kad be didesnių problemų galėčiau studijuoti ne tik kompoziciją, bet ir solinį dainavimą. Atvykus į Vilnių tuometis Lietuvos konservatorijos solinio dainavimo katedros vedėjas profesorius Zenonas Paulauskas tiesiai šviesiai pasakė, kad mielai paimtų mane, bet privalau apsispręsti – arba vokalas, arba kompozicija. Kompozicijos katedros vedėjas profesorius Eduardas Balsys šiuo klausimu buvo gal kiek subtilesnis – pabarbeno pirštais į stalą, patylėjo. Buvo aišku, kad dviejų specialybių vienu metu studijuoti neišdegs. Taigi gabus, bestuburis berniukas atsidūrė tarp dviejų mūzų.

Kadangi kolegas vokalistus patraukdavome per dantį, pašiepdavome („kuo tuštesnė galva, tuo geriau rezonuoja!..“) ir tas dainavimo klausimas buvo gana juokingas ir išniręs labai netikėtai – be abejo, pasirinkau kompoziciją, apie kurią iki tol jau bent ketvertą penketą metų patyliukais galvojau. mane pasirinko E. Balsys, tačiau vos įpusėjus studijoms netikėtai mirė. Tada mane „perėmė“ Julius Juzeliūnas, vėliau Vytautas Laurušas. Bet aš jau buvau „ne jų“. Aš buvau E. Balsio kadras. Neva jau beveik suformuotas, pakaustytas, turintis tęsti ir daryti tai, kas su šviesios atminties Maestro buvo aptarta ir suplanuota. O buvau žalias kaip pavasarinis šiltnamio agurkas, glebus – kaip šviežiai sudygęs salotlapis...

Beje, jau prieš kokius metus iki tų kataklizmų buvau pradėjęs kažką neartikuluotai

rašinėti dar net nesapnuodamas apie publikavimosi galimybes. Taip po truputėlį poezija „užplaukė“ ant muzikos. Staigių judesių nedariau ir iš inercijos muzikavau toliau. Rašydamas privalomus *sonatinius allegro* (pagrindinė tema, šalutinė, temų perdirbimas, repriza, koda) pavydėjau poetams, kurie laisvai, be jokių apribojimų (taip man tuomet atrodė) dirba su konkrečiais žodžiais, o jau daug vėliau, ėmęs rimčiau rašyti, lyg ir ėmiau pavydėti kompozitoriams, kurie nevaržomai operuoja abstrakčiais (lyg būčiau pamiršęs, kad „nevaržomai“ ir „abstrakčiai“ nebūna) garsais. Gana akyta kurį laiką buvo mano psichinė akustika.

Manau, kad pasąmonėje ta savaip (ne)išsipildžiusi dviguba muzikinė dekada mano gyvenime veikia eilėraščius. Bet netiesiogiai. Gal ne visada teigiamai. Teksto dinamikos, vidinės sąrangos požiūriu aš daug ko sau negaliu leisti. Turiu tam tikros konfigūracijos formos skiepą. Bet bandau išsilaisvinti. Gal ne visuomet sėkmingai.

- Debiutavai 1994 m. „Svetimų“ grupės almanache. Kritikai teigia, kad esi savitas jos nuostatų tęsėjas. Kokios tos nuostatos?

- Jei mano atmintis nemeluoja, tai tą taip vadinamą „Svetimų“ manifestą paskutiniu momentu, prieš pat pasirodant knygai, atsinešė Donatas Valančiauskas. Sako: „Dedam!“ Pavartėm, pagūžčiojom pečiais, kai ką patobulinom, per daug nesiginčijom, kiekvienas savo tekstų pluoštą jau turėjom. „Kodėl gi ne?..“, - tuomet atrodė. Bus gerai. Kaip koks papildomas kabliukas, galbūt paliudysiantis, kad ne šiaip sau čia viskas.

Tai nebuvo programa. Greičiau smagių, gana abstrakčių, mįslingų tezių rinkinys, dėl kurio vėliau įvairiomis aplinkybėmis teko nemažai aiškintis. Tad konkrečiau apibrėžti tas „Svetimų“ nuostatas man, ko gero, būtų problemiška. Juolab, kad visi buvome išties skirtingi. Bet mus jungė jau minėtos trys poetinių mokyklų vienovės: vietos (VU M. K. Sarbievijaus kiemas), veiksmo (atkurtos nepriklausomybės ekonominio-politini-kultūrinio gyvenimo chaoso patamsiuose jokiose leidyklose anei redakcijose nebuvome laukiami, tad bandėme kažkaip savarankiškai išsikapanoti iš debiuto duobės, gal todėl būta to perteklinio triukšmingumo, savotiško agresyvumo, kuris vėliau buvo tapatinamas su „Svetimų“ frakcija) ir laiko (1991–1994). Nuotaikingos buvo dienos. Ir sutemos - ypač.

Jeigu vis dėlto reiktų kalbėti apie save - gal tie išvirkščio pasaulio grimasų, apversto vaizdo deformacijų, inversišku, laužytų metaforų žaginiai, nenunykstantis negatyvo stilistikos recidyvai mano tekstuose ir yra interpretuojami kaip „Svetimų“ grupės nuostatų tąsa?.. Jeigu taip - sutinku.

- Kadaisė turbūt vienas pirmųjų pavartojai „main stream’o“ (pagrindinės srovės) sąvoką, taikydamas ją lietuvių literatūrai (ir poezijai). Gal galėtum apibūdinti šį terminą?

- Neatgaminu konteksto, kuriame būčiau apie tai kalbėjęs. Gal koks specifinis rakursas buvo. Nors šiaip jau, mano galva, tas „main stream’as“ - tai sugebėjimas, mokėjimas, norėjimas, stanginimasis parašyti gražiai, teisingai, su minimaliais nuokrypiais nuo magistralinio-strateginio kurso, maždaug pavėjui, įtaikant bendroje rikiuotėje „į koją“, saugiai, nuosaikiai, pernelyg neišsišokant, nerizikuojant, su

garantuotomis palūkanomis, pasikišus po sėdyne jau išbandytą „kolektyvinio poetinio kalbėjimo“ matricą. Toks patogus sertifikuotas rezus plius. Su ketvirta rezus minus grupe į „main stream'ą“ nepralįsi. Būsi tuoj pat demaskuotas ir diagnozuotas. Vietų skaičius toje ložėje – ribotas.

- Kaip lokalizuotum savo poeziją ankstesnio klausimo kontekste?

Nebent plačiausia prasme – kaip dėsningą kirčiuotų ir nekirčiuotų skiemenų, semantinių reikšmių, konsonansinių ir disonansinių sąskambių ir atskambių kaitą visuose teksto parametruose. Tik tie „dėsningumai“ kiekvieno vis kitokie. Kam labiau rykla prie *dūšios*, o kam smuikas ar arfa, akordeonas ar bajaranas, cimbolai ar skrabalai, kanklės ar balalaika, trimitai, timpanai ar būgnai.

Man poezija padeda suprasti savo ribotumą, neįgalumą, mažtančių galimybių ribas. Bet tame suvokime slypi ir šioks toks paradoksas, nes tik tuomet, kai visa tai labai skaudžiai asmeniškai suvoki, kai lieka tik pasimelsti, kad būtų leista kažką pasakyti – kartais gali padaryti daugiau nei gali.

- Esi minėjęs, kad po „Vakaro be žiburio“ (1998) bent šešetą metų nieko nerašei. Jei ne paslaptis – kodėl?

Klaikiai sunkus metas buvo. Dabar jau galiu apie tai kalbėti. Toks buvau užsispazmavęs, išsikastravęs, išsidraskęs – kad neklausk. Toks vargas buvo apėmęs, tokia prieblanda. Tamsiai gyvenau. Kaip išsikruvinęs, išsikurvinęs kurmis. Dar prisidėjo asmeninės dramos ir bėdos – skyrybos su visais liekamaisiais ir šalutiniais reiškiniais. Reikėjo tyliai, neinkščiant išsilaižyt žaizdas, bent šiek tiek apsitvarkyt buitį. Iki ausų tupėdamas skolose buvau net 1500 USD paskolą paėmęs, tai dantis sukandęs atidavinėjau trejetą metų. Dabar, regis, gana juokinga ar bent jau nedramatiška suma būtų, bet tada linksma nebuvo.

Be to, kaip bitinėlis ariau Lietuvos radijuje. Dariau kassavaitinę laidą apie teatrą. Penktadienį pavakariais baigi darbus, o šeštadienį apypiečiu jau pradedi galvot, kuo reikės tą klykiančią Melpomenės mėsų kombinato gerklę kitą savaitę užkimšt. Psichomotoriškai transliavausi. Afektinė būklė. Transas. Koma. Ir taip be perstojo. Gyvenimas tiesus ir aiškus – kaip kastuvas.

Kai man dabar kas nors labai rimtu veidu sako, kad „sunku“ – labai atidžiai išsižiūriu į žmogų, bandau atspėti, ar nejuokauja kartais. Nes kai tikrai „sunku“ – stengiamasi neišsiduot. Tokia būtų asmeninė buitinė mitologija.

O kita vertus, „Vakare be žiburio“ buvau per daug paneigęs. Turbūt daugiau negu tuo metu galėjau. Ir gavau atsaką – viskas krito iš rankų, atrodo, nieko nebesugebu, negaliu ir negalėsiu, nemoku, niekas neatsako. **Basta**. Griežto režimo tylą. Kerštinga ir juoda. Kaip sapnas, kai krenti nesuprasdamas, kad sapnuoji.

- Gan savavališkai elgiesi su mitų figūromis. Kaip jas traktuoji šiandien? Ir ypač poezijos tekstuose.

- Tiek amžių pluša tie Dievai, tiek tūkstantmečių triūsia tie Herojai... Tai kartais, susiklosčius ypatingoms aplinkybėms, konstatuoju – pavargo jie nuo savo dieviškumo,

savo herojiškumo, įsipareigojimų ir žygdarbių, kenčia jie nuo savo pačių žlugimo. Laiko properšose pasitaiko akimirku, kai netikėtai ima pulkuotis keistai atrodantys ir nusiteikę persefonės, penelopės, odisėjai, edipai ir kiti panteono augintiniai. Kartais fiksuoju tai.

Be abejo, suvokiu, kad šitokia pozicija – pavojinga, provokuojanti, šiek tiek chuliganiška ir su perlenkimais reikia elgtis atsargiai, bet ir pagunda – didelė. Svarbiausia, nenupult žemiau gruntinio lygio. Nors, kita vertus, puikiai suprantu ir oponuojančius tokiam savavališkam požiūriui („ką čia tas kirmėlės vaikas išdarinėja!.. Ką čia skarmalius tas *varažija!*..“) – tai tegul jie skaito Homerą, „Nybelungų giesmę“, „Kalevalą“ ir kitus tauriuosius pirminius šaltinius. Man mitų herojai – tiesiog bendrakeleiviai.

- Formos griežtumas ir vaizdų punktyriškumas tarsi prieštarauja vienas kitam. Ar tai sąmoninis rezultatas, ar iliustruoja (atsiprašau už šį veiksmažodį) kažkokią gilesnę maksimą apie pasaulį, jo pavidalus?

- Gal iš to punktyriško mirgėjimo, užrakinto formos staklėse, iš to sąmonę skeliančio prieštaravimo norisi išgauti 3D vaizdą, trimatę optiką, retrogradinę teksto reikšmių halografiją, kurioje išsišviestų besisupantys šviesūs ir viltingi šio pasaulio pavidalai, nors rašyta buvo apie visai ką kita. Tokia *idée fixe*. Bet tai nėra lengva. Trūksta dar. Ir turbūt visada trūks. Negaliu padaryt, kaip matau ir girdžiu.

- Nors esi urbanistas (klaipėdietis), vis dėlto Tavo tekstuose vyrauja detalės iš „gamtinės zonos“. Dar labiau stebina, kad jos – organiškos. Ar galėtum paaiškinti šį fenomeną?

- Daugelis, kai jų kokioje nors kvailoje situacijoje ima ir paklausia, kokią vieną knygą jie su savim pasiimtų į negyvenamąją salą, dažnai per daug nemąstydami atšauna – Bibliją. Aš biblijos neimčiau, nors gal ir neblogai būtų (ypač Senąjį testamentą), – bet vis dėlto būtinai pasiimčiau Lietuvos raudonąją knygą. Yra toks nemenkų gabaritų šaligatvio plytos formato, atitinkamo svorio foliantas, 2007-aisiais parengtas Aplinkos ministerijos, Botanikos instituto, Vilniaus universiteto Ekologijos instituto. Jame telpa viskas – ir testamentai, ir istorijos, ir siužetai, legendos ir mitai, žemė, dangus ir požemiai: augalėliai, paukšteliai, gyvūnėliai, ropleliai, grybukai ir vabalai visokiausi – kiekvienas su savo vegetavimo ciklais, statusais, kategorijom, migravimais, žiemojimais, vasarojimais, biologijom ir ekologijom, populiacijų gausumu, grėsmėmis ir apsaugomis, daugiamečiais ir vienmečiais dauginimosi ypatumais. Tiesiog lobynas, kurio niekada neišsemsi. Laiko pristigs. Nors, kita vertus, kai atrodo, kad laiko visai nebėra, jo būna likę dar labai labai daug. O kur dar pavadinimai – ir lietuviški, ir lotyniški – gryniausio pavidalo poezija.

Man patinka stebėti kad ir koki suvargusį, apdžiūvusį, sergantį medį, paukštuką murziną, laukymę tuščią ar tiesiog miško juostą horizonte. Klausytis akimis šito vaizdo. Kartais labai kankinuosi, kai nežinau, kaip vienas ar kitas augalas vadinasi. Bet pasikankinu ir praeina. Aplinkinių šiais klausimais labai daug nepakamantinėsi.

- Esi parengęs naują poezijos knygą. Kuo ji skirsis nuo ankstesnės?

- Apie dar neišleistas knygas – arba blogai, arba nieko. Na gerai, tebūnie: noriu

padaryt knygą kaip nepernelyg platų, nepernelyg sunkų, bet pakankamai tvirtą, gerai **subudavotą** puodą – aukštais platėjančiais šonais ir giliu siaurėjančiu dugnu. Jeigu apvertęs užsidėtų ant galvos – būtų panašus į liūdno, atstatydinto juokdario kepurę arba į rūškano nazarenos, kuris po didžiosios Velykų savaitės mirtinai nusitampęs su raudančiomis ir kvatojančiomis šventųjų skulptūromis tuščiomis gatvelėmis traukia namo, galvos apdangalą. Nuo ankstesniųjų, man regis, knyga niekuo nesiskirs. Na, gal ir bus ten kiek laisvesnio kalbėjimo, bet vis viena ji bus gan griežtai struktūruota.